

GINTER DZIERŻON
Warszawa

DEKLARACJA KONGREGACJI NAUKI WIARY W SPRAWIE NIEWAŻNOŚCI CHRZTU A NIEWAŻNOŚĆ MAŁŻEŃSTWA MIESZANEGO ZAWARTEGO PRZEZ KATOLIKA

Chrzest jest bramą sakramentów (kan. 849 KPK)¹. Jego przyjęcie bowiem umożliwia wiernemu przyjęcie innych sakramentów. Doktryna większości Kościołów czy Wspólnot kościelnych co do komponentów ważności chrztu jest koherentna. Udzielanie jednak tego sakramentu w niektórych wspólnotach rodzi sporo wątpliwości. Należy dodać, iż orzeczenie w sprawie nieważności tego sakramentu jest niezwykle ważne nie tylko z punktu widzenia doktrynalnego, ale również prawnego i pastoralnego. Rozstrzygnięcie bowiem doktrynalne co do nieważności chrztu rzutuje na ważność innych aktów podejmowanych przez wiernego w systemie prawnym.

W Kościele katolickim kompetencję w kwestii badania ważności chrztu św. posiada Kongregacja Nauki Wiary. Ostatnio wydała ona kilka negatywnych „Odpowiedzi” w odniesieniu do chrztu sprawowanego w niektórych wspólnotach. Przy czym należy zauważyć, iż faktycznie decyzje te dotyczą nie tylko Kościołów i Wspólnot eklezjalnych do których się odnoszą, ale pośrednio ich następstwa dotyczą również obszaru działalności pastoralnej Kościoła katolickiego oraz jego porządku prawnego². W niektórych przypadkach jednym ze skutków „Odpowiedzi” Kongregacji Nauki Wiary jest zmiana statusu małżeństwa mieszanego zawartego przez katolika. Ta niezwykle interesująca tematyka stanie się przedmiotem uwagi w niniejszym opracowaniu.

---

¹ Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.

² Por. U. NAVARRETE, *Le conseguenze canoniche e pastorali*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20080201_validity-baptism-navarrete_it.html (dostęp 29 października 2012 r.).

1. Ważność chrztu

Jednym z najważniejszych problemów doktrynalnych dotyczących chrztu św. jest sprawa jego ważności. Generalne ustalenia w tej materii zostały ujęte w zapisie kan. 849 KPK, zgodnie z którym chrzest „jest ważnie udzielany przez obmycie w prawdziwej wodzie z zastosowaniem koniecznej formy słownej”.

Nawiązując do treści przytoczonego zwrotu normatywnego B. Pighin stwierdził, że do ważności sakramentu chrztu konieczne jest wystąpienie pięciu elementów, jakimi są: szafarz sakramentu, podmiot, akcja chrzcielna wodą wiążąca się z uznaniem jedności natury Bożej oraz z odniesieniem do Tajemnicy Trójcy Świętej³.

Co do szafarza zagadnieniem dyskutowanym w kanonistyce jest sprawa konieczności posiadania przez niego wiary podczas udzielania chrztu. Abstrahując od aspektu historycznego tej kwestii⁴, w doktrynie przyjmuje się, że wiara szafarza podczas sprawowania sakramentu nie jest komponentem wymaganym do ważności aktu. Do tego problemu nawiązano w n. 95b „Dyrektorium” ekumenicznego⁵ podkreślając: „Niewystarczająca wiara szafarza w tym co dotyczy chrztu, nigdy nie powodowała sama przez się nieważności chrztu. Należy zakładać wystarczającą intencję u szafarza, który chrzci, chyba że pojawi się uzasadniony powód do wątplenia, czy chciał on czynić to, co czyni Kościół”⁶.

W odniesieniu do osoby chrzczonej problem sporny stanowi kwestia jego intencji w przypadku udzielania tego sakramentu dorosłemu. Utrzymuje się, że powinien być on odpowiednio usposobiony do przyjęcia tego sakramentu⁷. Tego typu założenie pozostaje w ścisłym związku z minimalistyczną tezą, w myśl której w wypadku wystąpienia poważnej choroby lub innej przyczyny winien on posiadać przynajmniej intencję aktualną przyjęcia chrztu⁸. Założenie to wywodzi się z normatywnego zwrotu: „ujawni w jakikolwiek sposób intencję przyjęcia chrztu”, skodyfikowanego w kan. 865 § 2 KPK⁹.

³ Por. B. PIGHIN, *Diritto sacramentale*, Venezia 2006, s. 105; K. LÜDICKE, *Heiligungsamt: Taufe*, w: K. LÜDICKE (red.), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. 4, Essen 1985, ad 869, n. 4.

⁴ Por. Z. JANCZEWSKI, *Ustanawianie szafarzy sakramentów świętych w Kościele łacińskim i Kościołach wschodnich*, Warszawa 2004, 257–258.

⁵ Dalej: DE.

⁶ Zob. PAPIESKA RADA DO SPRAW JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN, *Dyrektorium w sprawie zasad i norm dotyczących ekumenizmu* – 25. 03. 1993, ComP 14 (1994), 48.

⁷ K. LÜDICKE, *Heiligungsamt: Taufe*, ad 869, n. 6.

⁸ B. PIGHIN, *Diritto sacramentale*, s. 118; F. D’OSTILO, *Prontuario del Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 1995, 352; A. MONTAN, *Liturgia – iniziazione cristiana – eucaristia – penitenza – unzione degli infermi (cann. 834–1054)*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, t. 3, Roma 1992, 75.

⁹ B. PIGHIN, *Diritto sacramentale*, s. 118. A. MOSTAZA, *Battesimo*, w: C. CORRAL SALVADOR, V. DE PAOLIS, G. GHIRLANDA (red.), *Nuovo dizionario del diritto canonico*, Ciniselo

Należy dodać, że pryncypialnym zagadnieniem w kwestii ważności chrztu św. jest problem materii i formy tego sakramentu. W doktrynie pod rządami Kodeksu z 1917 r. rozróżniano pomiędzy materią bliższą oraz dalszą. Twierdzono, że materią bliższą jest woda naturalna; materię dalszą natomiast stanowi polanie, zanurzenie lub pokropienie (kan. 758 KPK)¹⁰.

Niewłaściwe użycie wody może spowodować nieważność chrztu. Do tego wątku nawiązano w n. 95c DE podkreślając: „Jeżeli pojawiają się wątpliwości co do samego posłużenia się wodą i sposobu jej użycia, szacunek dla sakramentu oraz dla odnośnych Wspólnot eklezjalnych wymaga przeprowadzenia poważnych badań co do praktyki stosowanej przez daną Wspólnotę przed wypowiedzeniem jakiegokolwiek osądu na temat ważności jej chrztu”¹¹.

Forma sakramentu z kolei wiąże się z właściwym zastosowaniem formuły trynitarnej. Źródła tego wymogu upatruje się w słowach Jezusa Chrystusa wyrażonych w Ewangelii według św. Mateusza: „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” (Mt 28, 18–19)¹². Należy zauważyć, że w cytowanym kan. 849 KPK prawodawca wypowiada się lakonicznie na temat formy sakramentu chrztu stanowiąc, że powinien on być udzielany według koniecznej formy słownej. Komentując ten zapis, E. Tejero wskazał, że szczegółowo forma ta jest określona w księgach liturgicznych¹³. W *Obrzędach chrztu dzieci* występuje formuła „N. ja Ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”¹⁴. W liturgii Kościołów Wschodnich natomiast wypowiada się słowa: „Sługa N. jest chrzczony w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”¹⁵.

Z. Janczewski, opierając się na opinii wyrażonej przez F. Cappello, w swej monografii wykazał, iż za nieważne uznaje się formuły chrzcielne o następującym brzmieniu: „Ja ciebie namaszcza w imię [...]”. Uważa on, iż przy wypowiedzianiu słów nie można opuścić terminu „ciebie”. Ponadto, niedozwolone jest posługiwanie się zwrotami „w Ojcu i Synu i [...]”, „z Ojcem i Synem i [...]”, „ja chcę tobie udzielić chrztu w imię Ojca [...]”. Nie można również opuścić obu

---

Balsamo 1993, 85.

¹⁰ Por. F. BĄCZKOWICZ, F. BARON, W. STAWINOĞA, *Prawo kanoniczne*, t. 2, Opole 1958, 9.

¹¹ PAPIESKA RADA DO SPRAW JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN, *Dyrektorium*, 48.

¹² Por. K. ROMANIUK, *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1994, 17; Z. JANCZEWSKI, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2001, 221.

¹³ Por. E. TEJERO, *Commento al can. 850*, w: J. ARRIETA (red.), *Codice di Diritto Canonico e le leggi complementari*, Roma 2007, 589.

¹⁴ Por. *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1987, 71.

¹⁵ Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1240. Szerzej na ten temat zob. CZ. BARTNIK, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003, 669. M. BŁAZA, D. KOWALCZYK, *Traktat o sakramentach*, w: E. ADAMIAK, A. CZAJA, J. MAJEWSKI (red.), *Dogmatyka*, Warszawa 2007, 300.

spójników „i” przed wymienieniem poszczególnych Osób Bożych. Jego zdaniem, prawdopodobnie nieważne jest także brzmienie „w imię Ojca przez Syna i Ducha Świętego”¹⁶.

Jak już zasygnalizowano na wstępie, z punktu widzenia doktrynalnego sakrament chrztu jest nie tylko ważnie udzielany w Kościele katolickim, ale także w innych Kościołach oraz Wspólnotach kościelnych. Tę prawdę potwierdza DE. W n. 95a tego dokumentu czytamy: „Chrzest przez zanurzenie lub przez polanie z formułą trynitarną jest sam w sobie ważny. W konsekwencji, jeżeli rytuały, księgi liturgiczne lub ustalone zwyczaje danego Kościoła czy Wspólnoty eklezjalnej przepisują jeden z tego rodzaju sposobów udzielenia chrztu, sakrament należy uważać za ważny, chyba że pojawią się poważne wątpliwości co do tego, czy szafarz zachował reguły własnej Wspólnoty lub Kościoła”¹⁷.

W Polsce w dniu 23 stycznia 2000 r. zwierzchnicy Kościoła Katolickiego, Autokefalicznego Polskiego Kościoła Prawosławnego, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego, Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, Kościoła Polskokatolickiego oraz Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w tej kwestii podpisali wspólny dokument, zatytułowany *Sakrament chrztu znakiem jedności. Deklaracja Kościołów w Polsce na progu trzeciego tysiąclecia*¹⁸.

Należy zauważyć, iż regulacje zawarte w przytoczonym dokumencie są koherentne z dyspozycją kan. 869 § 2 KPK, w myśl którego „ochrzczeni we wspólnocie kościelnej niekatolickiej nie powinni być chrzczeni warunkowo, chyba że po zbadaniu materii i formy zastosowanej przy udzielaniu chrztu, jak również intencji ochrzczonego jako dorosłego oraz szafarza chrztu, pozostaje uzasadniona wątpliwość co do ważności chrztu”.

Ważność chrztu udzielonego w niektórych Kościołach i Wspólnotach kościelnych jest jednak kwestionowana. W Kościele katolickim wątpliwości w tej materii rozstrzyga Kongregacja Nauki Wiary. Zwykle rozstrzygnięcia te są wydawane w formie odpowiedzi.

2. „Odpowiedzi” Kongregacji Nauki Wiary w sprawie nieważności chrztu

Na przełomie XX i XXI w. Kongregacja Nauki Wiary podjęła kilka decyzji w sprawie nieważności chrztu. Otóż w dniu 9 marca 1991 r. wydała ona Deklarację, w myśl której chrzest udzielany przez wspólnotę P. Rudolfa Steinera, określaną mianem „Christian Community” lub „Die Christengemeinschaft”, jest nie-

¹⁶ Z. JANCZEWSKI, *Ważność*, 229.

¹⁷ PAPIESKA RADA DO SPRAW JEDNOŚCI CHRZEŚCIAN, *Dyrektorium*, 48.

¹⁸ Por. *Sakrament chrztu znakiem jedności. Deklaracja Kościołów w Polsce na progu trzeciego tysiąclecia*, w: A. NOSSOL, *Ekumenizm jako imperatyw chrześcijańskiego sumienia. Przez dialog i pojednanie ku ekumenicznej jedności*, Opole 2001, 265–266.

ważny¹⁹. W roku następnym opublikowano również negatywną „Odpowiedź” w odniesieniu do chrztu udzielonego we wspólnocie „The New Church” Emmanuela Schwedenborga²⁰. Ponadto w dniu 5 czerwca 2001 r. ta sama dykasteria Kurii Rzymskiej odpowiedziała negatywnie na pytanie: czy ważny jest chrzest udzielony we wspólnocie Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich, zwanej też Kościołem mormonów?²¹ Wreszcie w dniu 1 lutego 2008 r. negatywnie ustosunkowała się ona do wątpliwości: czy ważne jest udzielany chrzest przy użyciu formuł: „Ja ciebie chrzczę w imię Stworzyciela i Odkupiciela, i Uświęciciela” oraz „Ja ciebie chrzczę w imię Stworzyciela i Wyzwoliciele, i Wspomożyciela”²².

3. Znaczenie „Odpowiedzi” Kongregacji Nauki Wiary w sprawie nieważności chrztu

Realizacja celu badawczego tego opracowania byłaby niepełna bez rozpatrzenia jeszcze jednego wątku związanego z kwestią waloru prawnego „Odpowiedzi” Kongregacji Nauki Wiary w sprawie nieważności chrztu. Kanoniści zajmujący się tą problematyką zwracają uwagę, że tego typu decyzje mają duże znaczenie zarówno w obszarze prawa, jak i w sferze działalności pastoralnej Kościoła. „Odpowiedzi” bowiem tej Dykasterii Kurii Rzymskiej mają walor autentycznej deklaracji doktrynalnej. Rozwijając tę myśl trzeba dodać, że w tym wypadku nie idzie o interpretację autentyczną ustawy wynikającej z prawa

---

¹⁹ Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Informacja na temat ważności chrztu udzielanego przez „Christian Community”* – 9. 03. 1991 r., w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19910309_baptism_christian_community_pl.html (dostęp 29 października 2012 r.).

²⁰ Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Informacja na temat ważności chrztu udzielanego przez „The New Church”* – 20. 11. 1992 r., w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19921120_bapt-new_church_pl.html (dostęp 29 października 2012 r.).

²¹ Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Odpowiedź na wątpliwość co do ważności chrztu udzielanego we wspólnocie Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich* – 5. 06. 2001 r., w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_2001-0605_battesimo_mormoni_pl.html (dostęp 29 października 2012 r.); Zob. L. LANDRIA, *La questione della validità del battesimo nella «Chiesa di Gesù Cristo dei Santi dell'Ultimi Giorni»*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_2001-0605_battesimo_mormoni-landria_it.html (dostęp 29 października 2012 r.).

²² Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Odpowiedź na przedstawione pytania o ważność chrztu udzielanego przy użyciu formuł: „Ja ciebie chrzczę w imię Stworzyciela i Odkupiciela, i Uświęciciela” i „Ja ciebie chrzczę w imię Stworzyciela i Wyzwoliciele, i Wspomożyciela”* – 1. 02. 2008 r., w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/rc_con_cfaith_doc_20080201_validty-baptism_pl.html (dostęp 29 października 2012 r.). Szerzej na ten temat zob. A. MIRALES, *La Chiesa non ha il diritto di cambiare ciò che Cristo stesso ha istituito*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/rc_con_cfaith_doc_20080201_validty-baptism_miralles_it.html (dostęp 29 października 2012 r.).

pozytywnego. Tego typu interpretacja, zgodnie z założeniami systemowymi, dotyczy przyszłości, nie zaś przeszłości (kan. 16 § 2 KPK)²³. Inny charakter natomiast ma „Odpowiedź” Kongregacji w sprawie nieważności chrztu. Dotyczy ona pryncypium przedmiotowego, które nie jest dobrze znane w danej wspólnotie eklezjalnej²⁴. Podjęte rozstrzygnięcie posiada charakter retroaktywny, to znaczy, odnosi się ono zarówno do chrztu już udzielonego, jak i do chrztu, który będzie udzielany po ogłoszeniu tej Deklaracji²⁵.

Kończąc ten passus należy podkreślić, iż tego typu deklaracja doktrynalna wywołuje m.in. różne następstwa w obszarze kanonicznego prawa małżeńskiego. Jednym ze skutków jest zmiana statusu małżeństwa mieszanego zawartego przez katolika.

4. Konsekwencje Deklaracji Kongregacji Doktryny Wiary w sprawie nieważności chrztu w odniesieniu do małżeństwa mieszanego zawartego przez katolika

Jak już wykazano, Deklaracja Kongregacji Doktryny Wiary w sprawie nieważności chrztu dotyczy nie tylko przyszłości, lecz ma ona również charakter retroaktywny. Odnosi się ona zatem nie tylko do związków, które będą zawierane, ale także do związków, które zostały zawarte przed wydaniem takiego dokumentu. W konsekwencji więc tego typu rozstrzygnięcie wywiera także wpływ na walor zawartych małżeństw mieszanych przez katolików.

Należy przypomnieć, że zgodnie z kan. 1124 KPK przez małżeństwo mieszane rozumie się związek zawarty między dwiema osobami ochrzczonymi, z których jedna strona została ochrzczona w Kościele katolickim, druga zaś należy do Kościoła lub Wspólnoty eklezjalnej nie mającej pełnej łączności z Kościołem katolickim. Z aspektu teoretycznoprawnego zawarcie tego typu małżeństwa jest zakazane. Kompetentna władza jednak może wydać odpowiednie zezwolenie po spełnieniu warunków określonych w kan. 1125, n. 1–3 KPK²⁶.

Mając na uwadze tematykę tego opracowania należy zwrócić uwagę, że w przypadku gdy przed ukazaniem się Deklaracji katolik zawarł umowę małżeńską z osobą należącą do Kościoła lub Wspólnoty kościelnej nie utrzymującej peł-

---

²³ U. NAVARRETE, *Le conseguenze canoniche*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20080201_validity-baptism-navarrete_it.html (dostęp 29 października 2012 r.).

²⁴ *Tamże*.

²⁵ Por. U. NAVARRETE, *Risposta della Congregazione per la Dottrina della Fede ad un dubbio circa la validità del battesimo conferito nella Chiesa di Gesù Cristo dei Santi del ultimo Giorno*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010605_battesimo_mormoni-navarrete_it.html (dostęp 29 października 2012 r.).

²⁶ Por. M. BUCCIERO, *I matrimoni misti. Aspetti storici, canonici e pastorali*, Roma 1997, 115–126.

nej więzi z Kościołem katolickim, to związek ten w tym czasie podpadał pod dyspozycję kan. 1124 KPK. Status zawartego małżeństwa uległ jednak poważnej zmianie z chwilą podjęcia decyzji przez Kongregację Nauki Wiary w sprawie nieważności chrztu w odniesieniu do wspólnoty z członkiem której katolik zawarł związek. Z treści wydanych odpowiedzi rzymskiej dykasterii wynika, iż taka sytuacja mogłaby mieć miejsce w przypadku małżeństw katolików z członkami wspólnot „Christian Community”, „The New Church” oraz z mormonami.

Jak już wiadomo, decyzja Kongregacji Nauki Wiary ma charakter retroaktywny, a więc obowiązuje ona wstecz. W następstwie czego, strona, która w momencie zawierania związku uważana była za ochrzczoneą, faktycznie była nieochrzczoneą. Opublikowana „Odpowiedź” rzutuje zatem na walor zawartego małżeństwa. W rzeczywistości bowiem małżeństwo to nie było związkiem katolika z ochrzczoneym akatolikiem, ale związkiem katolika z nieochrzczoneym. Małżeństwo w tej konfiguracji nie podpadało więc pod zakaz ujęty w kan. 1124 KPK, ale pod przeszkodę różności religii, o której traktuje kan. 1086 §§ 1–3 KPK²⁷.

W tym kontekście trzeba podkreślić, że z aspektu teoretycznoprawnego istnieje istotna różnica między zakazem prawnym skodyfikowanym w kan. 1124 KPK a przeszkodą ujętą w kan. 1086 KPK, gdyż w kanonicznym porządku prawnym przeszkoda jest ograniczeniem bardziej radykalnym aniżeli zakaz. W myśl założeń ogólnej teorii aktu prawnego, przeszkoda jest komponentem struktury aktu, wymaganym do ważności; zakaz natomiast jest elementem wprowadzonym przez prawodawcę do struktury aktu, niewymaganym jednak do ważności²⁸. Zróznicowany charakter tych prawnych ograniczeń wywołuje odmienne skutki w przypadku ich naruszenia. Nieuzyskanie bowiem dyspensy od zaistniałej przeszkody prowadzi do nieważności aktu. Takich skutków natomiast nie powoduje nieotrzymanie wymaganego prawem zezwolenia, ponieważ w tym wypadku małżeństwo jest wprawdzie ważnie zawarte, ale niegodziwe²⁹.

Dysponując takimi założeniami teoretycznoprawnymi należy jeszcze raz podkreślić, iż wraz z wydaniem Deklaracji zmienił się walor zawartego małżeństwa mieszanego. Związku tego nie zawarł bowiem katolik z akatolikiem ochrzczoneym, lecz zawarł go z nieochrzczoneym. W tym kontekście należy przypomnieć, że warunki prawne zawarcia małżeństwa mieszanego w znaczeniu kan. 1124–1125 KPK są odmienne od tych, które zostały ujęte w kan. 1086 KPK. W chwili

---

²⁷ Por. K. SZYMAŃSKA, *Wspólnota mormonów a prawo Kościoła katolickiego. Problem zawarcia małżeństwa mieszanego*, Płock 2012, 144.

²⁸ Por. G. DZIERŻON, *Zakaz zawierania małżeństw mieszanych*, w: J. WROCEŃSKI, B. SZEWCZUL, A. ORCZYKOWSKI (red.), *Semel Deo dedicatum non est ad usum humanos ulterius transferendum. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. dr. hab. Julianowi Kalowskiemu MIC z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, Warszawa 2004, 464–475.

²⁹ Por. G. DZIERŻON, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Warszawa 2002, 143–152.

zawierania związku nie proszono o dyspensę, ale o zezwolenie. Wraz z podjęciem decyzji przez Kongregację Doktryny Wiary okazało się, iż w odniesieniu do związku w konfiguracji katolik – nieochrzczony zezwolenie okazało się niewystarczające dla ważnego zawarcia małżeństwa. Faktycznie bowiem w chwili zawierania małżeństwa nie wystąpił zakaz, ale zaistniała przeszkoda od której nie uzyskano dyspensy. Zawarte małżeństwo było więc związkiem nieważnym³⁰.

Wobec takiego stanu faktycznego należałoby zapytać: jakie są drogi wyjścia z zaistniałego prawnego impasu? Odpowiadając na tę trudność należy stwierdzić, iż w takiej sytuacji istnieją dwie możliwości rozwiązania tego na pozór patowego stanu. Wybór jednej z nich jest uzależniony od woli stron, to znaczy od tego, czy pragną one trwać w tym związku, czy też nie chcą w nim żyć. Innymi słowy, rozwiązanie tej sytuacji zależy od tego, czy istnieje zgoda małżeństwa, czy też ona nie istnieje.

Jeżeli zatem konsens małżeński nie został odwołany przez strony, wówczas należy sanować ten związek za pomocą uważnienia w związku (kan. 1161–1165 KPK). Jeśli natomiast małżonek lub obydwaj małżonkowie nie wyrażają woli trwania w małżeństwie, wtedy można przeprowadzić sprawę o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Wydaje się, iż w tym przypadku można by to uczynić przy pomocy procesu opartego na dokumentach (kan. 1686–1688 KPK).

5. Zakończenie

W odniesieniu do małżeństwa mieszane go prawodawca kościelny stawia pewne wymagania nie tylko stronie katolickiej, ale również stronie akatolickiej, zarówno ochrzczonej, jak i nieochrzczonej (kan. 1086, 1125 KPK). Mimo że nie posiada on bezpośredniej jurysdykcji nad stroną akatolicką, to jednak ma on władzę nad aktem, który podejmuje ta osoba w jego obszarze jurysdykcyjnym.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że „Odpowiedzi” Kongregacji Doktryny Wiary w sprawie nieważności chrztu udzielanego w niektórych Kościołach lub Wspólnotach kościelnych wpłynęły na walor małżeństw mieszanych zawartych przez katolików z członkami tych wspólnot. Katolicy bowiem zawierając te związki zawierali je na innych warunkach. Przed podjęciem bowiem owych decyzji doktrynalnych przez wskazaną dykasterię Kurii Rzymskiej związki w takiej konfiguracji podpadały pod zakaz, o którym mowa w kan. 1124 KPK. Status prawny zawartych małżeństw uległ jednak diametralnej zmianie po wydaniu Deklaracji w sprawie nieważności chrztu. Z przeprowadzonych badań wynika, że te „Odpowiedzi” o charakterze doktrynalnym mają charakter retroaktywny. Tego

---

³⁰ U. NAVARRETE, *Risposta*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010605_battesimo_mormoni-navarrete_it.html (dostęp 29 października 2012 r.).

typu rozstrzygnięcia skutkowały więc tym, że w momencie zawierania związku mieszanego nie podpadał on pod zakaz określony w kan. 1124 KPK, ale pod przeszkodę różności religii, o której traktuje kan. 1086 KPK. Owa zmiana waloru prawnego wynikała z faktu, że w chwili zawierania umowy małżeńskiej druga strona faktycznie nie była ochrzczona, ale nieochrzczona. W takiej sytuacji nie należało uzyskać zezwolenia na zawarcie małżeństwa (kan. 1125 KPK), lecz otrzymać dyspensę od zaistniałej przeszkody różności religii (kan. 1086 KPK). W konkretnych przypadkach wymaganego reskryptu nie uzyskano. W następstwie czego, zawarte małżeństwo mieszane okazało się nieważne. Z tego impasu istnieją dwie drogi wyjścia, mianowicie, uważnienie małżeństwa w związku, bądź też przeprowadzenie procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

**The Declaration of the Congregation for the Doctrine of the Faith
Concerning the Invalidity of Baptism in the Context of Invalidity
of a Mixed Marriage Entered into by a Catholic**

Summary

The Author of the presented article discussed the question of the influence of the declaration of the Congregation for the Doctrine of the Faith concerning the invalidity of baptism on the invalidity of a mixed marriage entered into by a Catholic. What he showed is that the answers given by this Dicastery of the Roman Curia are of a retroactive character. Therefore, they have an impact on the value of a mixed marriage entered into by a Catholic and a member of a community whose baptism was pronounced invalid. This is because these marriages do not fail under the disposition included in Can. 1124 CIC but under the impediment of disparity of cult (Can. 1086 CIC). This is why in this situation it was not the permission to enter into marriage that should be sought for (Can. 1125 CIC) but the dispensation of disparity of cult (Can. 1086 CIC). In the analysed cases, the necessary rescript was not received, which caused the mixed marriage to be pronounced invalid.